

צלפים בשטח עירוני: הדוגמא הצ'צ'נית

בשתי המלחמות בין רוסיה לצ'צ'ניה - זו של חורף 1994-1995 וזו של 1999 - מילאו הצלפים תפקיד מרכזי במערכה על גרוזני, עיר הבירה של צ'צ'ניה. בעוד שבמערכה הראשונה גבו הצלפים הצ'צ'נים מחיר דמים כבד מהכוחות הרוסים, שנכנסו בלתי מוכנים לסוג כזה של לוחמה, הרי במערכה השנייה כבר יישמו הרוסים לקחים, וגם הם הפעילו שפע של צלפים. בשתי המערכות הוכח כי צלף מיומן בשטח עירוני הוא הסיכון החמור ביותר הנשקף לכוחות חי"ר - לצד מטענים ומלכודים

יגיל הנקין

לקראת סוף דצמבר 1994 התקדם הצבא הרוסי עד לפאתי גרוזני וציפה לכך שיוכל להכניע את הצ'צ'נים באמצעות הפגנת כוח בלבד, בלא לחימה. ציפתה לו הפתעה מרה.

צלפים בקרב הראשון על גרוזני

הצ'צ'נים תכננו מלכתחילה להניח לרוסים להתקדם אל תוך העיר ושם לפגוע בהם מטווחים קצרים. כדי להגשים את תוכניתם הם עשו הכנות שונות, ובכללן הכנות שנועדו רק ללוחמת צלפים: הכשרת עמדות לצלפים בקומות גבוהות של בניינים חשופים,³ במרתפים, מאחורי חלונות וחרכי ירי בגובה הקרקע.⁴ הוכנו צוותי תצפית מיוחדים, שתפקידם היה לדווח על התקדמות הרוסים, ולעיתים הוצמדו צלפים לצוותים האלה.

ההכנות הפיזיות בשדה הקרב הצפוי היו מועטות יחסית: הצ'צ'נים ביצרו רק אזורי מסוימים במרכז העיר, שברור היה כי הרוסים יגיעו אליהם, כגון ארמון הנשיאות הצ'צ'ני ואזורי מפתח ככיכר לנין שבמרכז העיר. בשאר האזורים בעיר העדיפו הצ'צ'נים להסתמך על צוותי קרב קטנים וניידים ולא על ביצורים, שיחשפו את מיקום המגינים לרוסים, בעלי עוצמת האש העדיפה. יתר על כן, לאיוש מלא של הבניינים ושל העמדות בעיר בינונית כגרוזני (כ-300 אלף תושבים לפני המלחמה הראשונה) היה צורך במספר עצום של עמדות ושל מגינים, ואלה לא עמדו לרשות

רקע כללי

הצבא הרוסי פלש לצ'צ'ניה ב-11 בדצמבר 1994 כדי להשתלט מחדש על הרפובליקה הבדלנית, שהודיעה כשלוש שנים קודם לכן על פרישתה מחבר המדינות. מייד לאחר שחצה את הגבול, נתקל הצבא הרוסי הן בהתנגדות אזרחית בלתי אלימה והן בהתנגדות אלימה. למשל, הטור הרוסי המערבי, בפיקודו של מייג'ור-ג'נרל איוון באביצ'ב, נתקל באזרחים שנשכבו על הכבישים ובדרך זו ניסו לחסום את הפולשים.

אולם במקומות אחרים, וככל שהצבא הרוסי הלך והתקרב לגרוזני, עיר הבירה של הרפובליקה, הוא נתקל בהתנגדות אלימה, ובייחוד בפשיטות ובמארבים של כוחות צ'צ'ניים.¹ במסגרת המארבים האלה פעלו צלפים וקלעים,² שהיו על-פי רוב תופסים עמדה, יורים מספר יריות מכוונות - במקרה של צלף - או אף פותחים באש הטרדה ונעלמים לאחר שחוללו מהומה בטורים הרוסיים.

תשומת לב מיוחדת הקדישו הצ'צ'נים לפגיעה במפקדי צוותים ובקצינים - אם היו אלה חשופים - שכן מטבע הדברים פגיעה באלה תרמה מאוד לעיכוב הטורים.

תשומת לב מיוחדת
הקדישו הצ'צ'נים לפגיעה
במפקדי צוותים ובקצינים
שכן מטבע הדברים פגיעה
באלה תרמה מאוד לעיכוב
הטורים

איש מחקר (במילואים)
של מחלקת היסטוריה

(לרוב לא משני צדדיו כדי למנוע מצב שבו כוחותיהם יירו אלה על אלה). כלי-הרכב הראשון והאחרון בטור המשוריין הרוסי היו נפגעים מירי "אר-פיג'י", והטור היה נעצר, ללא יכולת להתקדם או לסגת. בשלב הזה היו החוליות הצ'צ'ניות נכנסות לפעולה, תוקפות את כלי-הרכב בטור ואת החיילים שהיו מנסים להימלט מכלי-הרכב.⁹ הצלפים שבחוליות היו נשאים בבניינים, לרוב במרחק של כמה עשרות מטרים בלבד מהקרב,¹⁰ ומחפים על כוח התקיפה. הצלפים היו פוגעים במפקדי כלים, בקצינים, בנושאי מכשירי קשר ובכל מי שהיה איום בולט לכוח התקיפה. חיילים רוסים רבים נפגעו מאש צלפים מדויקת מאוד מייד כשיצאו מכלי-הרכב.

תפקיד דומה מילאו צלפים בהשמדתו של הכוח העיקרי של חטיבה 131 הרוסית, שהגיע עד לתחנת הרכבת המרכזית של גרוזני והתפרס שם, תוך ויתור על נקיטת אמצעי אבטחה, אם בשל הזנחה ואם בשל הנחה מוקדמת ששום גורם אינו צפוי לפגוע בהם.¹¹ חוליות "אר-פיג'י" השמידו כמעט את כל הכלים של החטיבה, וצלפים ומק-לענים שמוקמו בבניינים סמוכים חיפו על החוליות ופגעו בכל רוסי שנע מחוץ למבנה התחנה.

הצ'צ'נים ייחסו חשיבות רבה לצלפים. לכן כאשר צ'צ'נים רבים פרקו מגופות ההרוגים הרוסים נשק על מנת להצטרף לחימה, "הם חיפשו במיוחד את רובי הצלפים... בעלי כוונות הלילה".¹² הקרב הראשון על גרוזני נמשך יומיים, ובסופו הושמדו כמעט כליל שתי חטיבות רוסיות, וכוחות רוסיים נוספים נפגעו קשות. לפי עדויות רוסיות, הצטיינו הצלפים הצ'צ'נים גם בלוחמת לילה: רבים מההרוגים ומהפצועים הרוסים נפגעו בלילה – במקרים רבים מכדורים בודדים בראשיהם או בחלקים העליונים של הגוף. פגיעות אלה מעידות על ידי צלפים מכוון היטב.

הצ'צ'נים, שהגנו על העיר באמצעות כוח שמנה כמה אלפי לוחמים בלבד.⁵

בלילה שבין 31 בדצמבר 1994 ל-1 בינואר 1995 התקדמו הרוסים אל תוך העיר. תוכנית ההתקפה המקורית שלהם התבססה על כניסת כוחות רבים לעיר משלושה כיוונים: צפון, מזרח ומערב. מסיבות שונות – ובכללן התנגדות צ'צ'נית – נכנס לתוך העיר רק הכוח הצפוני, שכלל את

החטיבות הממוכנות 131 ו-81 עם כוחות שחברו אליהן. הצ'צ'נים הניחו לכוח הזה להגיע עד למרכז העיר ושם תקפו אותו, בעיקר מטווח קצר. החוליות הצ'צ'ניות היו לרוב בנות שלושה-ארבעה אנשים, אחד מהם נושא "אר-פיג'י" לתקיפת רכב משוריין,⁶ אחד נושא תחמושת ל-"אר-פיג'י" (חמוש ברוס"ר), אחד חמוש בנק"ל לאבטחה קרובה ולפעמים גם אחד חמוש במקלעון או ברובה צלפים לחיפוי. היו קיימות מספר וריאציות נוספות: לעיתים היו בחוליה גם צלף וגם מקלען, לעיתים היו בה שני נושאי רוס"ר ללא צלף וללא מקלען. הצלף שימש לעיתים קרובות גם כתצפיתן של הכוח ואיתר מטרות עבור נושא ה-"אר-פיג'י".⁷ מידת העצמאות של הכוחות

האלה השתנתה מכוח לכוח. לעיתים היו אלה חוליות עצמאיות, שהיו כפופות רק רשמית למטכ"ל הצ'צ'ני, ולעיתים היו החוליות האלה חלק ממחלקה בת 25 איש, שהיא עצמה הייתה חלק מפלוגה בת שלוש מחלקות. הפלוגה הייתה כפופה למפקדה של איגוד כוחות גדול יותר ונתמכה על-ידי צוות מרגמה.⁸

שיטת התקיפה הצ'צ'נית בקרב שהתנהל ערב השנה החדשה ניצלה את העובדה שהרוסים נעו בטורים משורינים ללא אבטחת חי"ר. דבר זה איפשר לצ'צ'נים חופש פעולה רב ותנועה כמעט חופשית – חוץ מאשר תנועה גלויה ברחוב. הצ'צ'נים היו ממקמים כוח לאורך צידו האחד של הרחוב

צלף של כוחות משרד הפנים הרוסי

צלפים בלחימה על גרוזני

לאחר הכישלון המדהד של הקרב ערב השנה החדשה התארגנו הרוסים מחדש והחלו כובשים את גרוזני בקרב עקוב מדם מבית לבית ומקומה לקומה, נוסח סטלינגרד. באמצעות כוח האש העדיף שלהם הרסו הרוסים חלק גדול מהעיר¹³ והפגינו בכך שהם מסתמכים הרבה יותר על כוח מאשר על תחכום.

הרוסים מיהרו להפיק לקחים מכישלונם הצורב והחלו להפעיל "מספר מסיבי" של חוליות צלפים בתוך גרוזני,¹⁴

יעשו חבריהם כל מאמץ כדי לחלץ אותם. לא תמיד הגבילו הצלפים הצ'צ'נים את הירי שלהם לעבר לוחמים בלבד: צוותים רפואיים של הצבא הרוסי למדו עד מהרה שכדאי להם לא ללבוש חלוקים לבנים, אחרת יהיו מטרות לאש צלפים.¹⁷

שטחים פתוחים היו נתונים לאש צלפים צ'צ'נים, וחצייתם ברגל הייתה משימה כמעט בלתי אפשרית. הרוסים התקשו להשיב לצ'צ'נים באותו מטבע, שכן רובי הצלפים היו בצמצום, וכמוהם כוונות הלילה. כמו כן לא עמדו לרשות הצבא הרוסי די צלפים. נראה שלא היה די בכמות "המסיבית" של חוליות הצלפים שהפעילו הרוסים. יתר על כן, הצלפים הרוסים שהוטלו לקרב בגרוזני היו ברמה נמוכה. רבים מהם לא היו צלפים ממש.

קורס הצלפים הרוסי המרכזי בוטל ב-1952, ומאז הייתה הכשרת הצלפים באחריות החטיבות.¹⁸ רק לעיתים רחוקות היה די בהכשרה הזאת. במקרים רבים הסתכמה ה"הכשרה" במתן רובי צלפים מדגם "אס-ויד" לחיילים שנראה היה כי הם הקלעים הטובים ביותר. חמור מכך: הצבא הרוסי כמעט שלא התאמן בלחימה בשטחים עירוניים, והיחידה האחרונה שהתמחתה בלעדית בתחום הזה פורקה בתחילת 1994, ורוב קציניה פרשו מהצבא.

נחתים, שהצי הכשירם גם ללחימה בשטח בנוי, הגיעו לגרוזני רק כשבועיים לאחר תחילת הלחימה.

אומנם היו לרוסים יחידות קומנדו (דוגמת ה"ספצנאץ") ויחידות ללוחמה בטרור של ה"אף-אס-קיי" (יורשו של הק"ב), שצלפיהן התמחו בפעולות עירוניות, אך לרוב מדובר היה בהתמחות בפעולות לחילוץ בני ערובה ולא בהתמחות ללחימה כוללת, המצריכה ידע רחב הרבה יותר, כגון בתחום ההתגוננות בפני צלפי אויב, בחירת עמדות חפוזות וכיו"ב. עם זאת, אין לזלזל בערכן של היחידות האלה: צלף מאומן בשטח עירוני, גם אם לא הוכשר לתסריט המדויק שבו ייתקל, ימלא את תפקידו טוב בהרבה ממי שלא עבר שום הכשרה כצלף, ורמת המקצועיות הגבוהה תאפשר לו להסתגל במהירות לתנאים החדשים ולנצלם לטובתו. מבחינת

צלף של הכוחות המיוחדים הרוסיים

אולם יעילותם של הצלפים הרוסים הייתה מוטלת בספק.¹⁵ לעומת זאת אין שום ספק בכל הנוגע ליעילות הצלפים הצ'צ'נים ולתפקיד החשוב שמילאו. צלף צ'צ'ני בודד הצליח לפעמים לעכב כוחות רוסיים גדולים. "צלפים צ'צ'נים – לעיתים רק צלף בודד או שניים – ריתקו יחידות רוסיות שלמות".¹⁶

לדברי הרוסים, נהגו הצלפים הצ'צ'נים לפגוע במטח הראשון בגפיים התחתונות של החיילים הרוסים, וכשחבריהם היו באים לחלץ אותם, היו הצלפים הצ'צ'נים פוגעים גם בהם. ההשפעה המורלית של שיטת הפעולה הזאת הייתה עצומה, שכן החיילים הרוסים החלו להסס לפני שנחלצו לסייע לחבריהם הפצועים. כידוע, נשענת רוח הלחימה של החיילים במידה רבה על התחושה כי אם ייפגעו,

צלף רוסי וכלי נשקו מוסווים בשלג

על קבוצות הסתערות, הרי משעברו הרוסים ללחימה מבית לבית ומחדר לחדר, שינו הצלפים הצ'צ'נים את דרכי הפעולה שלהם. אחת הטקטיקות החביבות על הצ'צ'נים בנסיבות החדשות הייתה "טקטיקת החיבוק", שנועדה למנוע מהרוסים לנצל את כוח האש העדיף שלהם באמצעות לחימה בטווח קצר ביותר. כאשר הכוחות הלוחמים היו מעורבים אלה באלה, לא יכלו הרוסים להפעיל את הארטילריה שלהם בלי להפיל קורבנות מקרב אנשיהם שלהם. במסגרת הטקטיקה הזאת היה תפקידם של הצלפים לחפות על הכוחות ה"מחבקים" ולאפשר להם לצמצם את הטווח אל הרוסים. לעיתים פעלו קבוצות ההתקפה כדי למשוך אליהן אש ולחשוף את מיקומם של הרוסים, ואז היו הצלפים הצ'צ'נים פוגעים במקורות האש. בייחוד השתדלו הצלפים הצ'צ'נים לפגוע במפקדים ובקשרים כדי לשבש את הפיקוד ואת השליטה הרוסיים.

נוסף על תפקיד החיפוי שמילאו הצלפים הצ'צ'נים הם גם החלו לפעול באופן עצמאי – כיחידים או בזוגות – כדי להטריד כוחות רוסיים. את עיקר המאמץ שלהם הם ריכזו מול מעברים הכרחיים. פעמים רבות העדיפו החיילים הרוסים לסגת מאשר להסתכן בעימות עם צלף בלתי נראה,

ולא במשימות עצמאיות או במשימות סיוע לכוח המסתער, אך כגוף עצמאי. הדבר גרם לכך שלא התאפשר לצלפים – גם כאשר ידעו כיצד לפעול – לנצל את יכולותיהם, לבחור עמדות מתאימות וכיו"ב, כיוון שהוצמדו יתר על המידה לכוח המסתער.

הרוסים ייחסו את כישלונם – בין היתר – לסיוע המסיבי שקיבלו הצ'צ'נים מ"אלפי" שכירי חרב זרים ומיומנים.¹⁹ בין שכירי החרב האלה הייתה – לטענת הרוסים – גם יחידה של צלפיות ממוצא בלטי,²⁰ שנודעה בשם "הגרביונים הלבנים". הלוחמות ביחידה הזאת – הוסיפו וטענו הרוסים – קיבלו משכורת גבוהה ועוד בונוס גדול תמורת כל קצין רוסי שבו פגעו. הגם שכנראה היו בשירות הצ'צ'נים כמה מתנדבים ממדינות שונות, אין כל ספק שמספרם היה נמוך בהרבה מהגוזמות שהפריחו הרוסים. ליחידה

הצלפיות המיתולוגית לא נמצאו שום עדות או ראיה של ממש,²¹ והן היו, כהגדרת העיתונאי והחוקר אנטול ליבן, יחידה "פיקטיבית לחלוטין".²² די היה ביכולת הצליפה הצ'צ'נית כדי לגרום אבדות כבדות לצבא הרוסי גם ללא יחידה של אמוזונות מסתוריות מהמדינות הבלטיות. אם בקרב הראשון פעלו הצלפים הצ'צ'נים בעיקר לחיפוי

שיטת ההפעלה של הצלפים הרוסים הייתה לקויה: הצלפים הופעלו כחלק אורגני מכוח מסתער ותחת פיקודו ולא במשימות עצמאיות או במשימות סיוע לכוח המסתער, אך כגוף עצמאי

שעמדתו מוסווית היטב ושמונצל את השטח טוב בהרבה מהם. על התפקיד המרכזי שמילאו הצלפים בקרב על גרזני מלמדת העובדה ש-24.4% מהנפגעים הרוסים סבלו מפגיעות ראש וצוואר. באפגניסטן, לשם השוואה, סבלו מפגיעות ראש וצוואר רק 15.7% מהנפגעים הרוסים. יתר על כן, "רוב אלו

מכת אש חזקה ומהירה, שנודעה לה השפעה פסיכולוגית קשה על הלוחמים הצ'צ'נים, הפכה את התותחים נגד מטוסים לנשק יעיל מאוד לחימה בצלפים. בשל יעילותם הרבה זכו התותחים האלה להערכה רבה מצד הלוחמים הרוסים, אלא שלא היו די תותחים כאלה, כך שלא כל כוח רוסי יכול היה ליהנות מסיוע צמוד שלהם. מטבע הדברים עשו הצ'צ'נים מאמצים גדולים לפגוע בתותחים האלה. סייעה להם העובדה שעל אנשי הצוות של התותחים הגן שריון קל וחדיר.²⁶

נשק נוסף שהפעיל החי"ר הרוסי נגד צלפים, ואף הוא התגלה כיעיל מאוד, היה טילי כתף תרמור באריים.²⁷ אלה ירו פצצות דלק אוויר²⁸ קטנות אך הרסניות לטווח של כ-600 מטר. עוצמתה של כל פצצה כזאת, לדברי הרוסים, היא כשל פגז 152 מ"מ. פצצת דלק אוויר יוצרת לחץ עצום והדף המסוגלים להרוס מחסות ומסתורים, להרוס קירות פנימיים ולפגוע גם באנשים בתוך בונקרים וביצורים בעלי חרכי אוויר.²⁹ לפיכך פגיעה תרמו-בארית, אפילו אם אינה מדויקת, אלא באיזור הכללי

צלף רוסי בפעולה בצ'צ'ניה

שנהרגו או מתו מפצעייהם נפגעו בראש ובצוואר מאש צלפים".²³

הטקטיקה העיקרית שנקטו הרוסים נגד הצלפים הצ'צ'נים הייתה הפעלה מסיבית של כוח אש – ארטילריה, אש נ"מ ורקטות דלק אוויר – לעבר אזורי הפעולה המשוערים של הצלפים. שיטת הפעולה הזאת הסבה נזק סביבתי עצום לבניינים ולתשתיות, אך העובדה הזאת לא ממש הטרידה את הרוסים.²⁴

הארטילריה הרוסית לא הייתה יעילה במיוחד נגד צלפים בשל זמן התגובה הארוך שלה. לעיתים קרובות נחתו פגזי הארטילריה על עמדת הצלף רק לאחר שזה הספיק להסב נזק רב ולהסתלק מעמדתו ללא פגע. מדי פעם עלה בידי הרוסים למוטט בית שלם על הצלף הצ'צ'ני שהתמקם בו. קשה, כמובן, לפקפק ביעילות הטקטית של השיטה הזאת – אם שאר יושבי הבניין אינם מהווים שיקול.²⁵

אמצעים יעילים מאוד לפגיעה בצלפים בזמן אמת היו התותחים האוטומטיים נגד מטוסים "צד-אס-יו-23/4" בקוטר 23 מ"מ וה-2"אס-6" בקוטר 30 מ"מ. לתותחים האלה יש קצב אש גבוה מאוד וזווית צידוד גבוהה בהרבה משל הטנקים, ולכן ביכולתם לפגוע בקומות גבוהות ביעילות ובמהירות ולגרור נזק רב לעמדות צלפים. היכולת להנחית

של הצלף, מסוגלת להשמיד את עמדתו – תוך גרימת נזק גדול לקירות פנימיים – אך לא בהכרח להרוס את כל הבית שבו התמקם הצלף. מטבע הדברים, חיילים נושאי רקטות תרמו-באריות הפכו למטרות מועדפות עבור הצלפים. בטווח של כמה מאות מטרים התנהל, למעשה, דו-קרב בין הצלף לבין מפעיל הנשק התרמו-בארי. על מידת הסיכון שהייתה כרוכה בלחימה הזאת נגד הצלפים תעיד העובדה שבין הכוחות הכימיים, מפעילי הנשק התרמו-בארי, היו מרובים במיוחד מקבלי הצל"שים.

כל האמצעים האחרים שהפעילו הרוסים – חוץ מאשר מטחי ארטילריה ונשק תרמו-בארי – התגלו בדרך-כלל כלא יעילים. הכוחות הרוסיים התקשו לאתר את הצלפים, וגם כאשר עלה הדבר בידיהם, הרי הצ'צ'נים הקפידו בדרך-כלל לספק לצלפים שלהם כוחות חיפוי כדי לרתק את החי"ר הרוסי, כשההתקרב לעמדות הצלפים. החיפוי הזה היה בדרך-כלל ארוך דיו כדי לאפשר לצלפים לסגת מעמדותיהם בשלום.

בין מתקפת 1994 למתקפת הנגד הצ'צ'נית 1996^ב

רק ב-6 במארס – כשבועיים אחרי שכל הכוחות הצ'צ'ניים

הצליחו לסכל לחלוטין את טקטיקת הבידוד שנקטו הצ'צ'נים. ובכל זאת אין להמעיט מהישגיהם: אף שהצ'צ'נים לא נחשפו בדרך-כלל לאש הצלפים הרוסים, משום שנעו דרך בניינים ומחסות, הרי שסכנתם של אלה הגבילה את חופש הפעולה שלהם בכך שאילצה אותם לבחור דרכי תנועה נסתרות וארוכות, האטה חלק מפעולותיהם ומנעה מהם להתקרב יותר על המידה לעמדות רוסיות מסוימות.³¹

בסופו של דבר הסתיימה המתקפה הצ'צ'נית של אוגוסט 1996 בניצחון מרשים ובהישג אדיר: לאחר כשבועיים של לחימה

הושגה הפסקת אש, והרוסים נסוגו מגרוזני ולאחר מכן מכל צ'צ'ניה. על-פי הסכם הביניים שעליו חתמו שני הצדדים אמור היה להיחתם הסכם קבע בתוך חמש שנים.

נסירת הכוחות הרוסיים לא הביאה לצ'צ'ניה את השלום המיוחל. המדינה לא הצליחה לשקם את תשתיותיה ההרוסות עד היסוד, סבלה מהקצנה דתית אסלאמית, מסכסוכים פנימיים, מהתגברות הפשיעה ומיכולת מנהלית ירודה במיוחד. כמו כן לא הושגה שום התקדמות במחלוקת המרכזית עם הרוסים: האם תהיה צ'צ'ניה עצמאית לחלוטין או רק אוטונומיה במסגרת רוסיה.

בקיץ 1999 פלשו מוסלמים קיצונים מצ'צ'ניה³² לרפובליקה השכנה דאגסטן. מטרת הפלישה הייתה לעורר התקוממות עממית ברפובליקה, לאחדה עם צ'צ'ניה ולהפוך את המדינה המאוחדת לרפובליקה אסלאמית.³³ כוחות רוסיים בסיוע האוכלוסייה המקומית גירשו את הפולשים במהירות.

בספטמבר 1999 שוב פלשה רוסיה לצ'צ'ניה בעקבות סיבוב נוסף של קרבות ובמיוחד כתגובה לרצף של פיגועים, שכוונו נגד בנייני מגורים בערים רוסיות – ובכללן מוסקבה – ואשר הצ'צ'נים הואשמו באחריות להם. לקראת הפלישה השנייה ריכזו הרוסים כוח גדול יותר וחמוש טוב יותר מאשר

צלף רוסי בפטרול חמוש ב"דרגובוב"

המאורגנים עזבו למעשה את גרוזני, תוך שהם משאירים מאחוריהם כוחות מאסף ומשמר עורפי – השתלטו הרוסים על העיר. זה קרה, כאמור, רק לאחר לחימה ממושכת, הפגזות מסיביות והשמדת חלק ניכר מהעיר.

אולם גם לאחר כיבוש גרוזני עדיין הוסיפו צלפים צ'צ'נים להסתנן אל העיר מפעם לפעם ולהטריד את הכוחות הרוסיים המוצבים בה. הצלפים האלה פעלו בעיקר בלילה, ולפי דיווחי הרוסים השיגו פגיעות טובות. כתוצאה מפעילות הצלפים חששו החיילים הרוסים לצאת בשעות הלילה אל מחוץ

למחנותיהם והגבילו את עצמם לעמדות קבועות.

מתקפת אוגוסט 1996, גרסת הצלף

באוגוסט 1996 תקפו הצ'צ'נים את גרוזני בכוח שמנה 1,500–3,000 איש, ובתוך ימים ספורים עלה בידיהם להשתלט על העיר, לכתר בה 7,000 חיילים רוסים מתוך הכוח בן יותר מ-10,000 החיילים שהיה מוצב בה ולהדוף את כל התקפות הנגד הרוסיות. הצלחתו של המהלך הצ'צ'ני נבעה במידה רבה מהיצמדותם של הרוסים לעמדותיהם. הצ'צ'נים ניצלו זאת כדי לנתק את העמדות אלה מאלה, לבודדן ולמנוע מצוותיהן חופש פעולה. הצ'צ'נים הטילו מצור על העמדות הרוסיות באמצעות כוחות קטנים שהפעילו אש מרחוק ומהסתר – מה שהותיר את עיקר הכוח הצ'צ'ני כשהוא פנוי להתנגיד מגזרה לגזרה כדי לפעול מול מאמצים רוסיים.³⁰ במסגרת המערכה הזאת הופעלו הצלפים כדי לבודד את העמדות. צלף מיומן יכול היה לשלוט באש על פתחי עמדה מטווח רחוק ולמנוע מהחיילים הרוסים לצאת החוצה.

כלקח שנלמד מכיבוש גרוזני הפעילו גם הרוסים צלפים. בעמדות רוסיות רבות, שעליהן צרו הצ'צ'נים, היו מוצבים צלפים. יעילותם של אלה הייתה רבה ביחס ליעילותם של חיילי החי"ר הרוסים הרגילים, אך גם הצלפים הרוסים לא

לצלפים של ממש, שהוכשרו במיוחד לתפקידם. יחד עם זאת, הפעם הפעילו הרוסים מספר רב של צלפי "ספצנאץ", שסייעו לצלפים האחרים, המיומנים פחות, ותמכו בהם.

פעם ראשונה כטרגדיה, פעם שנייה כנ"ל

בכיבוש גרוזני ב-1999 התבססו הרוסים על אמצעים, שכהגדרתו הצינית של חוקר אמריקני היו "יותר מאשר קטלניים".³⁶ הרוסים עשו שימוש מסיבי בפצצות דלק-אוויר וברקטות דלק-אוויר³⁷ וכן בפצצות רגילות שהוטלו ממטוסים ונורו מתותחים. כתוצאה מכך נראתה גרוזני עם תום הקרבות כמו הירושימה החרבה. אבל השימוש המסיבי שעשו הרוסים באמצעים זורעי הרס לא מנע מהם לעשות שימוש מסיבי גם באמצעים הרסניים פחות, כגון צלפים. כצעד מכין לקראת הכניסה לגרוזני החדירו הרוסים לעיר ארבע פלוגות צלפים – כ-300 איש.³⁸ שתי פלוגות מתוכן היו של הצבא ושתי פלוגות השתייכו לכוחות משרד הפנים. ארבע פלוגות הצלפים נתמכו על-ידי

מקרבות גרוזני הפיק הצבא הרוסי את הלקח שלא כדאי להיכנס לערים, אולם הוא לא נערך כראוי לאפשרות כי ייתכן שבכל זאת יידרש לעשות זאת

צוותים של כוחות מיוחדים, שהסתננו אף הם לתוך העיר. אלה התמקמו בבניינים שולטים, ומשם פעלו ביום ובלילה.³⁹ נגד הלוחמים הצ'צ'נים וחילו על תנועות הצבא הרוסי.⁴⁰ הרוסים גם צירפו צלפים לכוחות המתקדמים ויצרו ביחידות מסוימות כוחות המורכבים מצוותי פעולה קטנים. כל צוות כזה כלל מפעיל "ארפיג'י", צלף וחיללים חמושים ברובי סער. למעשה היה זה העתק של צוות הקרב הצ'צ'ני, שהתברר כמבנה יעיל וגמיש מאוד. כמו כן היו בצוותים האלה נושאי

לקראת הפלישה הראשונה. יתר על כן, בתחילה אף טענו המדינאים והמפקדים הרוסים כי אין כל כוונה לפלוש לגרוזני, אלא רק לכתרה. אולם בפועל שוב נכנס הצבא הרוסי לגרוזני ונלחם בה במשך יותר מחודש. הפעם היו הרוסים מוכנים יותר למלחמה: הציוד שעמד לרשות כוח הפלישה היה רב יותר, הפיקוד היה החלטי יותר, ולרשות היחידות הלוחמות עמדו הרבה יותר צלפים.

הרוסים ניצלו היטב את פסק הזמן בין המלחמות והפיקו לקחים בתחומים רבים – החל מהפעלת הארטילריה וכלה בתחום התיאום בין השריון לחי"ר. בפלישה השנייה – בניגוד לזו הראשונה – התקדמו בדרך-כלל הטנקים הרוסיים בחיפוי חי"ר מלא. גם בתחום הצלפים הופקו לקחים רבים – למשל, בתחום של הכשרת הצלפים. לשם המחשה: בקיץ 1999 הוקם בית-ספר ארמיוני לצלפים, שאוּש על-ידי מדריכים בוגרי תחרויות אולימפיות.³⁴ לרשות הכוחות הרוסיים שנכנסו לגרוזני ב-1999 עמדו הרבה יותר צלפים מאשר במלחמה הראשונה.³⁵

אולם באופן תמוה למדי לא הוכשרו הצלפים הרוסים ללוחמה בשטח בנוי. מקרבות גרוזני הפיק הצבא הרוסי את הלקח שלא כדאי להיכנס לערים, אולם הוא לא נערך כראוי לאפשרות כי ייתכן שבכל זאת יידרש לעשות זאת. וכך אירע שאימוני הצבא בכלל והצלפים בפרט התמקדו בלחימה בשטחים פתוחים. רק לעיתים רחוקות זכו הצלפים הרוסים להכשרה בתחום הלחימה העירונית, ולרוב הם נותרו רק בבחינת קלעים טובים, שקיבלו רובי צלפים, ולא הפכו

רקטות דלק-אוויר.

בתחום הלחימה נגד צלפים הפעילו הרוסים כמה שיטות. אחת מהן, שלא כוונה רק נגד צלפים, הייתה הפעלת כוחות למשיכת אש מצד הצ'צ'נים. משפתחו אלה באש וחשפו את עמדותיהם, הגיבו הרוסים באש ישירה ועקיפה מסיבית במיוחד כדי להחריב את העמדות הצ'צ'ניות שזוהו. הטקטיקה הזאת התגלתה כבעייתית כאשר היו הצ'צ'נים ניידים או סמוכים לכוחות רוסיים מכדי שאלה האחרונים יוכלו להפעיל נגדם תחמושת דלק-אוויר או ארטילריה. אולם

נגד גושי התנגדות מרוכזים ומרוחקים מהכוחות הרוסיים הוכיחה את עצמה השיטה הזאת כיעילה, אם כי היא גבתה, כמובן, מחיר כבד מהאזרחים.

שיטות נוספות של לוחמה נגד צלפים שהפעילו הרוסים כבר הוזכרו בהקשר למלחמה הראשונה, אלא שבמלחמה השנייה יושמו אחדות מאותן השיטות בצורה יעילה יותר. למשל, במלחמה השנייה הקפידו הרוסים להעניק לרק"ם שלהם אבטחת חי"ר, ובשל כך עלה בידיהם להפעיל תותחים נגד מטוסים ואת תותחי הנגמ"שים שלהם נגד צלפים ונגד לוחמים בקומות הגבוהות, בלי שהרק"ם יהיה טרף קל לצייד הטנקים הצ'צ'נים.⁴¹ יחד עם זאת, בשל ההצלחה היחסית של החי"ר

הרוסי באבטחת כלי הרק"ם עלתה חשיבותם של הצלפים הצ'צ'נים כאמצעי לעיכוב החי"ר הרוסי ולפגיעה בו.

בניגוד לתקוותיהם של הרוסים, הארטילריה התגלתה כנשק שאינו יעיל דיו נגד הלוחמים והצלפים הצ'צ'נים. הסיבות: ניידותם הגבוהה של הצ'צ'נים, שאיפשרה להם לחמוק במהירות מזירת הקרב ונטייתם של הצ'צ'נים להילחם בטווחי מגע קצרים, שבהם לא יכלה הארטילריה הרוסית לפעול.

התיאום בין הכוחות הרוסיים השונים היה רחוק מלהיות מושלם, וכתוצאה מכך אירעו מספר תקריות, שבהן ירו כוחות רוסיים אלה על אלה. "ברגע שאנחנו מזהים אחד [צלף צ'צ'ני], אנחנו מזמינים ארטילריה, אבל בדרך-כלל יש להם זמן להסתלק לפני שתותחנינו פותחים באש",⁴² התלונן חייל רוסי, ואילו חייל רוסי אחר התלונן כי "אנחנו מבקשים מהארטילריה להשמיד את הבניינים שבהם יש צלפים, אבל הם לא עושים את זה".⁴³ האמת היא שהארטילריה הרוסית בהחלט "עשתה את זה", בדרך כלל, אך למרות זאת היא לא

ענתה על הציפיות שתלו בה.

תקוותם של הרוסים כי הפעלת כוח מסיבית תאפשר להם לצמצם מאוד את אבדותיהם לא התגשמה. "יותר ויותר מצאו את עצמם המפקדים הרוסים נשענים על צלפים, דבר שהגדיל עוד יותר את חשיבותם של הבניינים הגבוהים".⁴⁴ כתוצאה מכך ייחסו שני הצדדים חשיבות רבה לשליטה על הבניין הגבוה ביותר בגרזני. בניין זה, שהיה בן 12 קומות והכיל כ-500 דירות, נמצא כחצי קילומטר מכיכר מינוטקה – שטח מפתח, שעל השליטה בו התנהלו קרבות עזים

צלף רוסי, לא מוסווה, בעמדה

וממושכים. מהקומות הגבוהות של הבניין ניתן היה לשלוט על חלק ניכר ממרכז גרזני, אולם הן הרוסים והן הצ'צ'נים לא הצליחו להשיג שליטה מוחלטת בבניין. בפועל שלט כל צד על חלק מהבניין, מה שאיפשר לשני הצדדים למקם בו (כמובן, בנפרד) צוותי צלפים, שפעלו ממנו ופגעו במטרות באזורים נרחבים בעיר.⁴⁵ העובדה שהן הרוסים והן הצ'צ'נים הצליחו למקם צלפים באותו בניין מלמדת על יכולות ההסוואה שהיו לצוותי הצלפים של שני הצדדים. אילולא היכולת הזאת הייתה מתפתחת מלחמה בתוך הבניין, או לפחות היינו רואים ניסיונות לכוון אש מבחוץ לעבר דירות חשודות. מדיווחים צ'צ'ניים⁴⁶ ניתן גם ללמוד כי יעילותם של הצלפים הרוסים השתפרה מאוד במלחמה השנייה בהשוואה ליכולות שהפגינו במלחמה הראשונה.

לטענת אחד המקורות הפעילו יחידות רוסיות מסוימות מנורות הבזק רבות עוצמה נגד צלפי לילה צ'צ'נים. המנורות האלה – לפי אותו מקור – סינוורו את הצלפים הצ'צ'נים

מסוימות. בכל פעם הם קבעו את מיקום העמדות שלהם בהתאם למצב. למשל, בקרב על כיכר מינוטקה התמקמו הצלפים הצ'צ'נים בנקודות שולטות, ובכך חלשו על כל הכניסות לכיכר ומנעו מיחידות רוסיות במשך זמן רב להשתלט על הכיכר ועל השטחים שחולשים עליה.

צלף בפעולה בצ'צ'ניה חמוש ברובה "אס'וה'דה"

ושיבשו את תפקודם של האמצעים לראיית לילה שעמדו לרשותם. אומנם נכון הוא כי הבזק אור ממוקד מול אמצעי תצפית מדור א' (שהיו הנפוצים ביותר בצבא הרוסי) מסוגל לפגוע בראיית המפעיל, אולם אין אישור ממקורות נוספים שהרוסים אכן

לדברי אסלנבק איסמעילוב, מפקד ההגנה על גרוזני, הורה נשיא צ'צ'ניה, מסחאדוב, להשתמש רק בצלפים כדי להגן על העיר.⁵⁰ ספק אם אכן ניתנה הוראה כזאת. סביר להניח שמדובר בלוחמה פסיכולוגית של הצ'צ'נים, שנועדה לתת לרוסים את התחושה שכל לוחם צ'צ'ני הניצב מולם הוא צלף מומחה. גם אם אכן מדובר רק בלוחמה פסיכולוגית, הרי יש בה כדי להעיד על חששם הרב של הרוסים מפני הצלפים הצ'צ'נים – חשש שנבע מיכולת הצליפה המרשימה של אלה.

בסופו של דבר שוב נפלה גרוזני בידי הרוסים לאחר לחימה ממושכת. נכון לזמן כתיבת המאמר הזה הרוסים שולטים – פחות או יותר – על העיר, אך עדיין נתקלים בהטרדות תכופות מצד צלפים צ'צ'נים המסתננים לתוך העיר.

סיכום

בלחימה העירונית בצ'צ'ניה מילאו הצלפים תפקיד חשוב ביותר – בעיכוב כוחות, בפגיעה במפקדים, בהשפעה פסיכולוגית, בחיפוי על כוחות לוחמים, בתצפית ובמתן סיוע אש. צלפים מאומנים הוכיחו את עצמם כנכס חיוני להתקדמות בשטח עירוני. ניצול המחסות הרבים שמספק השטח העירוני איפשר לצלפים לפעול גם בטווחים קצרים, יחסית. מבחינת החי"ר צלף מיומן בשטח עירוני הוא כנראה הסיכון הגדול ביותר לצד מטענים ומלכודים. מהלחימה על גרוזני – בחורף 1994-1995 וב-1999 – ניתן להפיק את הלקחים הבאים:

1. יש להרבות בשימוש בצלפים. שימוש מושכל בצלפים יצמצם את האבדות של כוחותינו וירבה אותן אצל האויב.

**בלחימה העירונית בצ'צ'ניה
מילאו הצלפים תפקיד חשוב
ביותר – בעיכוב כוחות, בפגיעה
במפקדים, בהשפעה
פסיכולוגית, בחיפוי על כוחות
לוחמים, בתצפית ובמתן סיוע
אש. צלפים מאומנים הוכיחו את
עצמם כנכס חיוני להתקדמות
בשטח עירוני**

הפעילו אמצעים לסנוור הצלפים הצ'צ'נים.

באשר לצ'צ'נים – הם המשיכו להפעיל צלפים באופן מסיבי וביעילות רבה. הרוסים ראו בצלפים הצ'צ'נים את "האיום העיקרי לצבא הרוסי",⁴⁷ – ובצדק. במהלך הקרבות שלחו הצ'צ'נים כוחות צלפים – כנראה עתודה – להסתנן אל תוך גרוזני.⁴⁸ אלה נדרשו תוך כדי תנועתם לגלות מטרות ולתקוף אותן. הצ'צ'נים המשיכו להפעיל צלפים בלילה – שלעיתים היו מצוידים באמצעי סימון לייזר – במשימות של

"ירה וברח": צלף היה מתמקם, יורה מספר יריות מדויקות ונעלם עוד בטרם הספיקו הרוסים לאתר את העמדה. במטחי אש סכנה לא היה הרבה מן המועיל במקרה כזה, ופעולתו של צלף בודד הספיקה כדי לזרוע מהומה בקו הרוסי. האפקט הפסיכולוגי של ירי מדויק מנקודה לא ידועה היה גדול, בייחוד בלילה.

לקראת העימות השני, בניגוד לעימות הקודם, עשו הצ'צ'נים עבודות התבצרות משמעותיות. חלק מהעבודות האלה היה הכנת עמדות מבוצרות לצלפים – לא תמיד בקומות

הגבוהות של בניינים, מפני שהרוסים ציפו לכך ולעיתים קרובות ירו אש מונעת לעברן. גם אם הגזים עיתון רוסי בטענו ש"כל קומה ראשונה הפכה לעמדת פילבוקס מבוצרת לצלפים",⁴⁹ הרי שצבא הפלישה הרוסי בהחלט נתקל בעמדות מרובות כאלה. הודות לתקופת ההכנה הממושכת בין שתי המלחמות התאפשר לצלפים הצ'צ'נים במלחמה השנייה לפעול מעמדות רבות שהיו נסתרות ומוגנות ובכך לצמצם את הסיכוי לגלותם.

מובן שהצלפים הצ'צ'נים לא הגבילו את עצמם לקומות

2. צלפים חייבים לעבור הכשרה משמעותית בלחימה עירונית בשל תנאיה הייחודיים – במיוחד תנאי הראות הגרועים וטווחי המגע המצומצמים. צליפה עירונית אינה מקצוע הנלמד דרך אגב. אומנם צלף טוב יידע להסתגל בעצמו לכל סביבה חדשה שבה יידרש להילחם, אולם על מנת לצמצם את שכר הלימוד – דהיינו לחסוך אבדות לכוחותינו – כדאי שהלימוד ייעשה בתנאי אימון ולא תחת אש אויב.

3. צלף צריך ללמוד כיצד להתמודד מול אמצעים נגד צלפים שמפעיל האויב. כאשר הוא מגלה איום, עליו להחליט כהרף עין אם לנתק מגע ולעבור לעמדה אחרת או לפעול לנטרול האיום. למשל, אם מופיע מפעיל נשק תרמו-ארי, חייב הצלף בדרך-כלל לפגוע בו מייד, כדי שלא ייפגע בעצמו. כמעט כל מטרה אחרת שלו הופכת משנית – עד להסרת האיום המיידי הראשי.

4. יש להקדיש מאמץ משמעותי להכנת כוחותינו להתמודדות עם צלפים. למשל, בלחימה הנוכחית בשטחים הפעילו הפלסטינים צלפים, ואלה הסבו אבדות לצה"ל. הצלפים של צה"ל צריכים לשמש גם לאיתור צלפי אויב, צוותי תצפית צריכים לתת דגש על מיקומם של צלפי האויב, ואילו היחידות צריכות ללמוד לאתר צלפים⁵¹ ולהתמודד עם מצב של אי-ודאות, שבו נפגעים חיילים מאש שקשה לאתר את מקורה, ואין אויב בעין. אם לא ייעשה הדבר, ייאלצו היחידות לשלם שכר לימוד יקר מאוד.

הערות

1. לא כל הצ'צ'נים תמכו בבדלנים, אולם מסיבות של נוחות אתייחס לבדלנים כאל "הצ'צ'נים". במקומות שבהם יש צורך להזכיר כוחות צ'צ'ניים שאינם בדלניים, הם מוגדרים כ"פרו-רוסיים".
2. הדיווחים הרוסיים התייחסו כמעט לכל צ'צ'ני שידוע לירות כאל "צלף". בכל אופן, בחלק ניכר מהמקרים דובר לא בצלפים מקצועיים בעלי ציוד מיוחד, אלא בקלעים טובים, שהיו מצוידים בנשק סער רגיל, שהופעל מטווחים לא גדולים.
3. הבניין הגבוה ביותר במרכז גרוזני היה בן 12 קומות ושלט על חלק נכבד ממרכז העיר. במלחמה השנייה מילא הבניין הזה תפקיד חשוב בלוחמת צלפים – ועל כך בהמשך.
4. קשה מאוד לגלות עמדת צלף שנמצאת בגובה הקרקע, שכן ברגע שנפתחת אש צלפים, הנטייה האינסטינקטיבית היא להסתכל כלפי מעלה ולא כלפי מטה. יתר על כן, קשה למדי להבחין בחור קטן בקיר, בייחוד אם סביבתו אינה נקייה לחלוטין.
5. כמה מגינים צ'צ'נים היו בגרוזני? לפי Antal (עמ' 33). לפירוט מלא של המקורות ראו בפרק "ביבליוגרפיה" (הי בעיר 6,000 מגינים. לפי "Deadly Classroom", Thomas, המתבסס למעשה על ההערכה הרוסית הרשמית דאז, היו בעיר 15 אלף מגינים. Graub, "The Aftermath" נוקב במספר 12 אלף. Graub and De Wall (עמ' 208) מביאים את דבריו של גנרל סרגיי סטפשיין (Stepashin), ראש ה-FSK, שאומר כי להערכת הרוסים היו בגרוזני בין 5,000 ל-7,000 לוחמים צ'צ'נים. לדבריו, זה אכן הסד"כ שהיה בגרוזני. הטעות הייתה בהערכת נכונותם להילחם. לפי השתלשלות העניינים במלחמה (שבה מעולם לא הופעל כוח הגדול מ-3,000 איש, וגם הוא לא היה כולו מאורגן) ולפי עדויותיהם של עדי ראיה שונים, הערכתו נראית סבירה, מה גם שהייתה הערכה פנימית ולא פורסמה בזמנה לגורמי

חוץ. בשנת 2000 אמר שר הפנים הרוסי, אנטולי קוליקוב, שלרשות הצ'צ'נים עמדו בין 9,000 ל-10,000 לוחמים. (Kolikov, Rand CF-162 App. B., 39). היו שמועות על שכירי חרב בשירות הצ'צ'נים – גורמים רוסיים הגדילו לעשות וטענו כי לדודאיב היו בגרוזני 6,000 (!) שכירי חרב, רבים מהם אפגנים, נוסף על הלוחמים הצ'צ'נים – אך לא הוצגו כל ראיות להימצאותם של אלה, ועדי ראיה מדווחים על מספר זעום בלבד של מתנדבים ושל שכירי חרב. יש להניח שמדובר בדיסאינפורמציה רוסית במסגרת לוחמת המידע הרחבה מאוד שהתנהלה בצ'צ'ניה. ראוי לציין בהקשר הזה שישנן סתירות מהותיות בין הטענות האלה, כפי שפורסמו בכלי התקשורת, לבין ההערכות הרוסיות האמיתיות.

6. הצ'צ'נים הסתמכו על מטחי "אר-פיג'י" מהדד, מלמעלה ומאחור להשגת טנקים מתקדמים, כגון "טי-80". כל טנק שהושמד נפגע בדרך-כלל משלוש עד שש פצצות "אר-פיג'י" ("A Weapon for all Seasons"). אולם גנרל אנטולי קוליקוב, שר הפנים הרוסי בשנת 2000 ומפקד כוחות משרד הפנים הרוסי בגרוזני החל מ-26 בינואר 1995, ציין כי ראה אישית טנק שפגעו בו לא פחות מ-20 פצצות "אר-פיג'י" (Kulikov, CF-162, App. B., 45).

7. Rand CF-162 app. C

8. Olikier, 19

9. חיילים רוסים רבים נשארו בנגמ"שים מתוך הנחת שווא ששם הם בטוחים יותר. רובם מתו בתוך כלי-רכבם, שנפגעו חיש מהר מנשק נ"ט שירו הצ'צ'נים.

10. רוב המגעים בשטח בנוי הם בטווחים קצרים ביותר.

11. הגירסה הראשונה מופיעה אצל B. Kulikov, CF-162 App. B. הגירסה השנייה מופיעה, בין השאר, אצל Gall and De Wall ואצל Lieven, "Chechnya". עדויות של ניצולי הקרב תומכות בגירסה השנייה.

12. Gall and De Wall, 9

13. ראוי לציין שהכוח שכבש את העיר היה הקורפוס השמיני של וולגוגרד (לשעבר סטלינגרד) בפקודו של גנרל לב רוחלין. רוחלין עצמו אמר בשיחה עם נספח צבאי אמריקני כי התבסס במידה רבה דווקא על לקחי כיבושה של ברלין בידי הצבא האדום.

14. Gall and De Wall, 204

15. הצ'צ'נים נטשו ב-18'19 בינואר את ארמון הנשיאות, מרכז הפיקוד שלהם, לאחר שנפגע משתי פצצות חודרות בונקרים. הם יצאו משם ללא הפרעה, אף שהרוסים היו בקרבת מקום, ואף שבימים שלפני כן הם ירו ללא הרף על הבניין. לא נורתה לעבר הנוטשים אש צלפים, אף שהיו צלפים באזור. אחד הלוחמים הצ'צ'נים, שהיה בקבוצת המאסף, העריך שהצלפים הרוסים לא נלהבו להיכנס לקרב, כי "גם הם היו מותשים" (Gall and De Wall, 217). על עטיפת ספרו של רוברט סילי (Seeley) מופיעה תמונה של סוכנות "אי-פי", שצולמה ב-19 בינואר בבוקר, ובה נראה לוחם צ'צ'ני החוצה בריצה את הכיכר שלפני ארמון הנשיאות. מאחוריו, במרחק גדול, נראה לוחם צ'צ'ני נוסף. מטבע הדברים, אילו היו הרוסים חולשים באש צלפים על הכיכר הגדולה והפתוחה, לא היה דבר זה בגדר האפשר. תומס ב" "Chechnya III" מציין בין ליקויי הרוסים גם "הפעלה עלובה של צלפים".

16. Reed, Pt. III

17. Thomas, "Chechnya III"

18. Olikier, 8

19. ראו להלן הערה 5

20. בייחוד, לדברי הרוסים, מאסטוניה, שזכרה למנהיג הצ'צ'נים, ז'וחאר דודאיב, חסד בשל סירובו לאפשר – בהיותו גנרל בחיל האוויר הרוסי ומפקד בסיס מפציצים אסטרטגיים באסטוניה – את נחיתתם של כוחות רוסיים כדי לכבד את ההתעוררות הלאומית האסטונית ב-1991.

באש ארטילרית ובהפצצות, כפי שעשו לבניינים רבים אחרים. אולי חשבו שהשימוש בצלפים מצדיק את קיום הבניין, אולי מדובר סתם בשלומיאליות, ואולי ישנה סיבה שאינה ידועה לנו.

46. למשל מאתר האינטרנט www.qogaz.net – אתר תעמולה בוטה ואנטישמי, שאימץ כל מאבק שבו מנהלים מוסלמים ג'יהאד נגד "כופרים". בכל אופן, כאשר הוא מדווח על מותו של מפקד צ'צ'ני מכדור צלפים, יש להניח שמדובר בדיווח מהימן, שכן שום תועלת אינה יכולה לצמוח לו מדיווח שקרי בעניין הזה. נוסף על כך בריאיונות של גורמים צ'צ'ניים לתקשורת זרה (למשל, INTERFAX, 27 Jan 2000) נאמרו דברים דומים.

47. Rossiskaya Gazeta, 21 January 2000.

48. AFP, 27 December 1999.

49. Rossiskaya Gazeta, 21 January 2000.

50. INTERFAX, 30 January 2000.

51. הצבא הבריטי הכין כוחות לאירלנד תוך שימוש במדמה אש אויב, שנועד ללמד חייל לזהות את כיוון האש ואת טווחה גם בשטח עירוני, שההדים שבו מבלבלים ביותר. ראו: "עימות בעוצמה נמוכה", **תצפית** 14, אג"ס-תוה"ד, בלמ"ס, טבת תשנ"ו

מקורות

מקורות מומלצים במיוחד מסומנים בכוכבית. מקורות שצוטטו במאמר מוזכרים ברשימה שלהלן, גם אם הנושא העיקרי שלהם אינו קשור ישירות ללחימה.

צ'צ'ניה - כללי

Dunlop, John B., **Russia Confronts Chechnya – Roots of a Separatist Conflict**, Cambridge, Cambridge University Press, 1998

*Federation of American Scientists (FAS) "Second Chechnya War - 1999-???", **FAS Online**

Gall, Carlotta and De Wall, Thomas, **Chechnya - Calamity in the Caucasus**, New York University press, 1998

Lieven, Anatol, **Chechnya: Tombstone of Russian Power**, Yale University press, 1998

Seeley, Robert, **Russo-Chechen Conflict, 1800-2000, a Deadly Embrace**, London, Franc Cass, 2001

*Smith, Sebastian, **Allah's Mountains: Politics and War in the Russian Caucasus**, I B Tauris & Co Ltd, 1998

טקטיקה וענייני לחימה

*הנקי יגיל, "גרזני, צ'צ'ניה – הלחימה בשטח עירוני", **זרקור – הלמי מחשבה בצה"ל**, מס' 4, אמ"ץ-תוה"ד, נובמבר 2000

שי שאול, **המלחמה הצ'צ'נית השנייה**, תוה"ד-היסטוריה, 2001

Antal, John F., "A Glimpse of Wars to Come: The Battle for Grozny", **Army**, June 1999, pp. 28-40

Arquilla, John and Karasik, Theodore, "Chechnya: A Glimpse of Future Conflict?" **Studies in Conflict & Terrorism**, Vol. 22, 3, 1999

*Arquilla, John, and Ronfelt, David, "Swarming and the Future of Conflict", **Rand Document DB-311**, Rand Online.

Bayev (Baev), Pavel K., "Russia's Airpower in the Chechen War: Denial, Punishment and Defeat", **The Journal of Slavic Military Studies (JSMS)**, June 1997, pp. 1- 18

Blandy, Charles, "The Chechen Conflict: A Microcosm of the Russian Army's Past, Present, and Future", **Jane's Intelligence Review: Special Report** no.11, 1996

Celestan, Gregory J., "Wounded Bear: The Ongoing Russian Military Operation in Chechnya", **Foreign Military Studies**

21. אף כי נשים צ'צ'ניות אכן השתתפו, כנראה, פה ושם בלחימה, ואף כי חיילים רוסים טענו שהרגו אחדות מהן.

22. Lieven, **Through A distorted Glass**

23. Grau and Jorgensen

24. ראוי לציין שרוב אוכלוסיית גרוזני הייתה רוסית, והיא אשר ספגה את רוב הנפגעים בלחימה. הרוסים פגעו איפוא קשות באנשים, שאותם, כביכול, באו להושיע.

25. מעבר להיותה שיטת לחימה בעייתית מבחינה מוסרית היא גם הייתה בזבזנית מאוד מבחינה כלכלית בשל עלותו הגבוהה של כל מטח ארטילרי. יתר על כן, השמדה נרחבת של בנייני קומות יוצרת מכשול לכוח המתקדם. ההריסות חוסמות רחובות לתנועת רק"ם ויוצרות מקומות מסתור מצוינים למגן. המסקנה היא איפוא שהריסה כאמצעי טקטי יכולה לפעול דווקא לרעת התוקף.

26. Rand CF-162 App. C, Thomas, "Grozny III"

27. על אלה ראו, למשל: Leaf, "Thermobaric Weapons"

28. קיימות גם וריאציות היורות פצצות תבערה ופצצות עשן.

29. טנק או נגמ"ש בעל מיגון בינוני, הפועל בעל-לחץ ואטום לאב"ד, יגן בדרך-כלל על אנשי הצוות גם בזמן פגיעה תרמו-בארית. לעומת זאת, מיגון אישי לחייל אינו מגן מפני פגיעה כזאת, שעיקרה לחץ והדף ולא רסיסים. בפגיעה ליד טנק עם כוות פתוחות ייפגעו אנשי הצוות מההדף, אף כי הטנק יישאר שלם למדי.

30. מתקפת אוגוסט מתוארת בפירוט בחוברת של הח"מ: **גרזני, צ'צ'ניה: הלחימה בשטח עירוני**, תוה"ד, 2000 (בלמ"ס)

31. יחד עם זאת יש לציין שבדרך-כלל לא היו הצ'צ'נים כל כך מעוניינים לכבוש את העמדות, אלא רק לתת לחייליהן "להתבשל במיץ של עצמם", ללא יכולת לצאת, לתספק את עצמם או לחבור לכוחות רוסיים אחרים. אך, כאמור, אש הצלפים הרוסית סירבלה מעט את תנועות הצ'צ'נים ובוודאי מנעה גורל מר מכמה עמדות רוסיות.

32. בראשות שאמיל בסאייב, שפיקד על כיבוש גרוזני באוגוסט 1996.

33. ממשלת צ'צ'ניה בראשות אסלן מסחאדוב – רמטכ"ל הכוחות הצ'צ'ניים במלחמה הראשונה – לא הייתה מרוצה מהמהלך, אך לא עשתה שום צעד מעשי נגד הפולשים ותומכיהם, אף שהשלכותיו של המהלך הזה היו ברורות.

34. Oliker, 8

35. גם נוספו דגמים חדשים של רובי צלפים, כגון רובה צלפים בקוטר 12.7 מ"מ. זה האחרון לא זכה לפופולריות רבה בקרב הצלפים הרוסים בשל משקלו, הרעש שלו, הרעש שהקים והרשף הבלוט שלו. כמו כן טענו מפעיליו כי התגלו בו בעיות בתחום הדיוק. מהסיבות האלה העדיפו בדרך-כלל הצלפים הרוסים לחזור ל"אס-ויד-י". לעומת זאת יש דיווחים על שימוש יעיל שעשו דווקא צלפים צ'צ'נים ברובי צלפים מהדגם החדש. רובים אלה הגיעו לידיהם ממשלוחים שנגנבו על אדמת רוסיה.

36. Rand CF-162 App. C.

37. בייחוד יש לציין את ה-Tos-1 "בוראטינו", המבוסס על תותב ה"טי-72" ויורה בכינון ישיר 30 רקטות דלק-אוויר 220 מ"מ למרחק של עד 3.5 ק"מ. מטח מלא מכלי כזה מסוגל, לדברי הרוסים, להסב נזק כבד למשבצת ששטחה הוא 400x200 מטרים.

38. ITAR-TASS, 22 December 1999

39. במלחמה השנייה – בניגוד לראשונה – צוידו צלפים רוסים רבים בכוונות לילה, אולם עדיין לא לכל צלף היו כוונות כאלה.

40. Rand CF-162, App. B.

41. Oliker, Ch. 4.

42. AFP, 29 Dec. 1999.

43. AFP, 13 Jan 2000.

44. Oliker, 49.

45. סיפור זה מופיע במספר מקורות רוסיים, אך בכל אחד מהם בגירסה מעט שונה. עולה התמיהה מדוע לא השמידו הרוסים את הבניין

from Urban Combat", Rand Document MR-1289, **Rand Online**

Orr, Michael J., "The New Year's Eve Attack on Grozny", **Red Thrust Star**, July 1996, **FMSO Online**

Orr, Michael J., "Some Provisional Notes On Current Russian Operations In Dagestan & Chechnya", **Post Soviet Armies Newsletter**, 3 December 1999, <http://www.geocities.com/Pentagon/Barracks/6122>

Orr, Michael J., "Second Time Lucky? Evaluating Russian Performance in the Second Chechen War", **Conflict Studies Research Centre**,

<http://www.ppc.pims.org/csdc/JIRArticle.htm>

Peters, Ralph, "The Future of Armored Warfare", **Parameters**, Autumn 1997, pp. 50-59

Pillony, John R., "Burning Corpses in the Streets: Russian Doctrinal Flaws in the 1995 Fight for Grozny", **JSMS** 2000, #2
Reed, James, "The Chechen War:"

"Part I", **Red thrust star**, April 1996, **FMSO Online**

"Part II", **Red thrust star**, July 1996, **FMSO Online**

"Part III", **Red thrust star**, October 1996, **FMSO**

Online

Simunovic, Pjer, "The Russian Military in Chechnya - A Case Study of Morale In War", **JSMS**, March 1998, pp. 63-95

Speyer, Arthur, "The Two Sides of Grozny", Rand Document CF-162 ("Capital Preservation: Preparing for Urban Operations in the 21st Century"), Appendix C, **RAND Online**

Thomas, Timothy L., "The Chechen Conflict and Russian Security: the Russian Armed Forces Confront Chechnya: I: Military-Political Aspects 11-31 December 1994", **JSMS**, June 1995 pp. 233-256II: Military Activities 11-31 December 1994", **Ibid.**, pp.257-290

III: The Battle for Grozny, 1-26 January 1995", **JSMS**, March 1997, pp. 50-108

Thomas, Timothy L., "The Battle for Grozny: Deadly Classroom to Urban Combat", **FMSO Online**

Thomas, Timothy L., "Air Operations in Low Intensity Conflict — the Case of Chechnya", **FAS Online**

Thomas, Timothy L., "Combat Stress in Chechnya: 'The Equal Opportunity Disorder'", **FMSO Online**, 2000

Thomas, Timothy L., "Manipulating the Mass Consciousness: Russian and Chechen 'Information War' Tactics in the 2nd Chechen-Russian Conflict", **FMSO Online**

Thomas, Timothy L., "A Tale of Two Theaters: Russian Actions in Chechnya in 1994 and 1999", **FMSO Online**

*Thomas, Timothy L., "Grozny 2000: Urban Combat Lessons Learned", **FMSO Online**

Van Dyke, Carl, "From Kabul to Grozny: A Critique of Soviet (Russian) Counter-Insurgency Doctrine", **JSMS**, December 1996, pp.689-705

FAS Online: <http://www.fas.org/man/dod-101/ops/war/chechnya1.htm>

CALL (Center for Army Lessons Learned) Online: <http://call.army.mil/call/call.htm>

FMSO Online: <http://call.army.mil/call/fmso/fmso.htm>

RAND Online: <http://www.rand.com>

Command and General Staff School Lessons from Chechnya: <http://www-cgsc.army.mil/ctac/courses/a306/Easton/mout%20grozny.htm>

Office (FMSO) Online, August 1996

Felgenhauer, Pavel, "Russian Military Reform: Ten Years of Failure", **Usnavy Online**

Finch, Raymond C., III "Why the Russian Military Failed in Chechnya", **FMSO Online**

Finch, Raymond C., III "A Face of Future Battle: Chechen Fighter Shamil Basayev", **Military Review**, May-June 1997, pp. 33-41

Geibel, Adam, "Red Dawn in Chechnya, Armored Warfare Planning Conference. A Caucasus Nightmare / A Campaign Chronicle", **Red Thrust Star Online**.

Geibel, Adam, "The Final Score: Russian Armor Losses in Chechnya Reflect Lethality of an Urban Fight", **Armor**, May-June 1999, p. 47

*Grau, Lester W., "Russian-Manufactured Armored Vehicle Vulnerability in Urban Combat: The Chechnya Experience", **Fmso Online**

Grau, Lester W., "The Battle for Grozny and the Battle for Shugart-Gordon: Similarities and Differences", **Call Newsletter** 99-16 Appendix G, Center of Army Lessons Learned (CALL) Online

Grau, Lester W., "Changing Russian Urban Tactics: The Aftermath of the Battle for Grozny", **INSS Strategic Forum** 38 Online, INSS Online

Grau, Lester W. and Jacob W. Kipp, "Urban Combat — Confronting the Specter", **FMSO Online**

Grau, Lester W., "Bashing the Laser Range Finder with a Rock", **Military Review**, May-June 1997, pp. 42-48

Grau, Lester W., "Mine Warfare and Counterinsurgency: The Russian View", **FMSO Online**

Grau, Lester W. and Thomas, Timothy L., "'Soft Log' and Concrete Canyons: Russian Urban Combat Logistics in Grozny", **FMSO Online**

Grau, Lester W., "Handling the Wounded in a Counter-Guerrilla War: the Soviet/Russian Experience in Afghanistan and Chechnya", **FMSO Online**, 1998

*Grau, Lester W., "A Weapon for all Seasons: The Old but Effective RPG-7 Promises to Haunt the Battlefields of Tomorrow", **FMSO Online**, 1998

Grau, Lester W., "Urban Warfare Communications: A Contemporary Russian View", **FMSO Online**, July 1996

Grau, Lester W., "Viral Hepatitis and the Russian War in Chechnya", **CALL Publication 98-23**, **CALL Online**

Kulikov, Anatoly S., "The First Battle of Grozny", Rand Document CF-162 ("Capital Preservation: Preparing for Urban Operations in the 21st Century"), Appendix B, **RAND Online**
Lambeth, Benjamin S., "Russia's Air War in Chechnya", **Studies in Conflict and Terrorism**, Vol. 19 No. 4, 1996, p. 365-388

Leaf, Tim, "Thermobaric Weapons: A Weapon of Choice for Urban Warfare", Marine Corps Study Group, **Call Online**

Lieven, Anatol, "The World Turned Upside Down — Military Lessons from the Chechen War", **Armed Forces Journal International**, August 1998, pp.40-43

Lieven, Anatol, "Through a Distorted Lens — Chechnya and the Western Media", <http://www.geocities.com/Pentagon/Barracks/6122/special.html>

Mordica II, George J., "It's a Dirty Business, but Somebody has to do It. (Urban Combat)", **CALL Online**

Novichkov, N., "Frontal and Army Aviation in the Chechen Conflict", **CRO**, June 1995

*Oliker, Olga, "Russia's Chechen Wars 1994-2000: Lessons